

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Kirgizistan 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Bland de fem centralasiatiska republiker som vann självständighet i samband med Sovjetunionens upplösning har Kirgizistan uppvisat ett större mått av politisk pluralism och är det enda land i regionen där parlamentet spelar en central politisk roll. Politiska påtryckningar och korruption bidrar dock till problem vad gäller respekten för rättsstatens principer. Samhällsutvecklingen har dock kännetecknats av politisk turbulens och återkommande oroligheter. Landet har under sin tjugofemåriga historia sett avsättandet av två presidenter, upprepade ändringar i landets konstitution och våldsamma etniska sammandrabbningar mellan uzbeker och kirgizer i landets södra delar.

Stora delar av befolkningen lever under mycket knappa förhållanden. Korruptionen är djupt rotad och genomsyrar samhället på alla nivåer, inte minst rättsväsendet. Med en svag stat som inte lyckas sörja för medborgerlig service och ett genomkorrumpert rättsväsende, stärker istället religionen och så kallade traditionella värderingar successivt sin roll i samhället.

Kvinnor är i ökande grad utsatta för diskriminering. Misshandel i hemmet är ett växande problem och kvinnors representation i arbetsliv och förvaltning är låg jämfört med männens. Särskilt i landsbygdsdistrikten ökar antalet brudkidnappningar och arrangerade äktenskap med underåriga flickor.

En trend under 2015-16 är att kvinnor och hbtq-personer vittnat om hur de i högre grad utsätts för förtryck och diskriminering. Vidare förekom under

samma tid rapporter från civilsamhället om ökat tryck mot journalister och människorättsförsvarare.

Landet lider av tillkortakommanden vad gäller lika rättigheter för etniska minoriteter, där den uzbekiska minoriteten utgör den största och samtidigt mest marginaliserade gruppen.

Trots många problem bör framhållas att det civila samhället i Kirgizistan ännu är relativt starkt och att flera internationella så väl som inhemska organisationer för mänskliga rättigheter i stort tillåts utföra sitt arbete med att bevaka och rapportera om situationen för de mänskliga rättigheterna i landet. Oberoende media tillåts också verka i högre utsträckning än i grannländerna.

II. RÄTTSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

Det juridiska systemet i Kirgizistan lider av brist på såväl finansiering som professionalism. Politiska påtryckningar och korruption bidrar till en synnerligen bekymmersam situation vad gäller respekten för rättsstatens principer.

I konstitutionen fastslås att rättegångar i princip ska vara offentliga. Åtalade som inte har råd med en försvarsadvokat ska förses med ett offentligt biträde genom statens försorg. I praktiken tycks dock åklagarsidan ha stort försprång och förutsättningarna för en rättvis rättegång anses inte alltid föreligga. Det finns skäl att anta att i synnerhet personer tillhörande etniska minoriteter, kvinnor och fattiga har sämre utsikter till en rättvis rättegång än mer resursstarka individer eller organisationer.

Trots förbud förekommer, enligt inhemska och internationella organisationer för mänskliga rättigheter, tortyr i häkten och fängelser, ofta som ett sätt att tvinga fram bekännelser.

Förhållandena i landets fängelser är mycket bristfälliga. Överbeläggning och brist på mat och mediciner utgör de huvudsakliga problemen.

Myndigheter och andra organ som kontrollerar tillstånd och tjänster såsom identitetshandlingar, skattsedlar, markrättigheter och utbildningsbevis kännetecknas endast sällan av effektivitet och opartiskhet. Även om statliga

kampanjer mot korruption bedrivs med stor synlighet i form av till exempel affischering så förekommer korruption alltså på alla nivåer i samhället, och inte minst inom rättsväsendet. Transparency International rankade landet på plats 123 av 168 år 2015 i sin ranking av upplevd korruption.

Den ombudsmannainstitution som etablerades 2002 har i praktiken begränsade möjligheter att verka och har endast i liten omfattning bidragit till ökat förtroende för rättsstaten bland landets invånare.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Kirgizistan är det enda land i Centralasien som kännetecknas av ett mått av politisk pluralism och ett statskick där parlamentarismen tillämpas. Detta sagt är partiväsendet i högre grad uppbyggt kring ett antal starka politiska personligheter, med bas i antingen den norra eller södra delen av landet snarare än kring ideologiska frågor. Klantillhörighet och beroendeställning av ekonomisk natur avgör i hög grad även politisk anknytning och inflytande.

Värt att notera är att Kirgizistan är det enda land i regionen som lyckats vinna i huvudsak positiva värderingar av OSSE/ODIHR:s valobservationer. Valkampanjerna har bjudit på reell konkurrens och politisk debatt. Den relativt gynnsamma mediasituationen har bidragit till det positiva intrycket.

Under 2016 diskuterades en rad lagförslag kring begränsningar av i synnerhet utländsk finansiering av civilsamhälleliga organisationer. I juni avvisade emellertid parlamentet ett lagförslag som skulle inneburit listning av civilsamhälleliga organisationer som mottar utländskt stöd som ”utländska agenter”. Debatten kan ses i ljuset av en växande nationalism som till viss del har anti-västerländska förtecken, men även och i hög grad ökande oro inför radikal islam, något som också reflekteras i statens bevakning av religiösa grupper.

Det civila samhället i Kirgizistan är relativt väl utvecklat, även om långt ifrån alla 16 000 registrerade civilsamhälleliga organisationer är aktiva. Många organisationer är också centrerade kring en enda person snarare än att vara breda gräsrotsrörelser.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Våld och tortyr förekommer fortfarande i häkten och fängelser, ofta som ett sätt att tvinga fram bekännelser. Från myndighetshåll, i samarbete med internationella partners, har insatser gjorts för att komma till rätta med dessa problem, exempelvis genom utbildning av personal. Poliser och anställda vid fängelser har i enstaka fall åtalats och fällts för brottet tortyr, som återfinns i den kirgiziska brottsbalken.

Dödsstraff

Moratorium för verkställande av dödsstraff infördes 1998 och dödsstraffet avskaffades helt genom antagandet av 2010 års konstitution. Samtidigt växer den inhemska opinionen för återinförandet av dödsstraff, till exempel för terrorbrott eller sexuella förbrytelser.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Kortare godtyckliga frihetsberövanden förekommer trots att det enligt lagstiftningen krävs beslut av domstol eller åklagare för att kunna häkta någon.

Rättssäkerhet

Det finns lokala och regionala domstolar samt en Högsta domstol. En dom kan överklagas till närmast högre instans. Det finns även en militärdomstol. Korruptionen inom den dömande makten är emellertid utbredd och rättsväsendet är också föremål för påtryckningar från den exekutiva maktens sida.

Straffrihet

Straffrihet, det vill säga underlåtenhet från statens sida att beivra och bestraffa brott, och särskilt brott begångna av statens representanter, är ett problem i Kirgizistan. De senaste åren har dock ett antal poliser åtalats för tortyr. I fråga om ekonomiska brott begångna av politiker och myndighetspersoner är rättstillämpningen selektiv och straffriheten utbredd.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och tryckfrihet föreskrivs i konstitutionen men respekteras inte alltid i praktiken. Vid en första anblick kan medielandskapet i landet se

mycket varierat ut, men statliga eller privata ägares grepp om de olika tv-kanalerna och tidningarna är starkt. Den uzbekiska minoriteten saknar i praktiken oberoende media sedan oroligheterna 2010. Journalistutbildningen skiljer sig väsentligt från motsvarande utbildningar i Sverige och journalisten ses främst i rollen som informatör för den ena eller andra åsiktsinriktningen. Självcensur är en vanlig företeelse bland journalister.

I den senaste rankningen av pressfriheten som organisationen Reportrar utan gränser (RSF) genomfört i sammanlagt 179 länder hamnade Kirgizistan på plats 85.

Mötes- och föreningsfrihet

Rätten till mötes- och föreningsfrihet har som regel respekterats, även om trenden går i mer restriktiv riktning. I synnerhet är vaksamheten stor inom säkerhetstjänsten när det gäller initiativ som kan kopplas till den etniska uzbekiska minoriteten i söder.

Religions- och övertygelsefrihet

Staten är sekulär och det råder officiellt religionsfrihet i Kirgizistan. Religiösa samfund opererar fristående från staten. Flertalet invånare tillhör sunnitisk islam (kirgizer, uzbekier) eller den ortodoxa kyrkan (den slaviska befolkningen). Det finns också en mängd andra samfund, inte minst olika karismatiska rörelser.

En mycket aktuell fråga gäller åtgärder mot islamistisk radikaliserings och preventiv terrorismbekämpning. Säkerhetstjänsten arbetar med att kartlägga så kallade salafistiska och andra radikala islamistiska grupperingar.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Kirgizistan har ratificerat ILO:s åtta centrala konventioner men brister i implementeringen. Kirgizisk lag förbjuder diskriminering inom arbetslivet på grund av kön, etnicitet, religion och politiska åsikter. Trots detta förekommer diskriminering och speciellt utsatta är landets uzbekiska minoritet, kvinnor och hbtq-personer. Det har rapporterats om svårigheter för etniska uzbekier att starta och behålla småskaliga affärsverksamheter. Situationen tycks särskilt bekymmersam i de södra delarna av landet. Det

förekommer även vittnesmål om trakasserier och hot gentemot personer som av statliga myndigheter tvingats stänga ner sin verksamhet.

Kvinnors löner ligger i genomsnitt på cirka hälften av mäns och så kallade traditionella värderingar rörande kvinnors roll inverkar negativt på kvinnors rätt att delta i arbetslivet, särskilt på landsbygden.

Arbetslösheten ligger enligt UNDP på 8,3 procent och varierar i viss mån mellan stad och landsbygd. Den normala arbetsveckan är 40 timmar. Häls- och säkerhetsförhållandena på landets arbetsplatser – i synnerhet inom industrin – är undermåliga. Lagen tillåter alla arbetare att fritt bilda och ansluta sig till fackliga organisationer. Denna rätt respekteras i allmänhet. Samtidigt förekommer rapporter om att facket i arbetsrättsliga frågor ofta samarbetar med staten, snarare än att se till arbetarnas bästa.

Tvångsarbete och barnarbete är ett problem i landet och staten gör inte tillräckligt för att stävja dess förekomst. Kirgizistan är ett ursprungs-, transit- och destinationsland för människohandel med män, kvinnor och barn, speciellt inom sektorerna jordbruk, bygg- och textilindustrin. Rapporter förekommer om barn som tvingas arbeta på bomullsplantage och med drogförsäljning. Vidare rapporteras om både kvinnor och barn som offer för människohandel för sexuella ändamål.

Enligt Världsbanken utgjordes landets ekonomi 2015 till 25,6 procent av remitteringar, framförallt från kirgiziska gästarbetare som arbetar i Ryssland och Kazakstan.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Tillgången till sjukvård varierar mellan stad och landsbygd och inom hälso- och sjukvården förekommer korruption och mutor. För den som har råd står, åtminstone i huvudstaden, privata alternativ till buds.

Enligt UNDP ligger medellivslängden på 70,6 år. Till följd av okunskap och bristande tillgång till vård är mödradödligheten i samband med förlossningar hög i Kirgizistan och har dessutom ökat de senaste åren. Ytterligare ett problem är att en stor andel barn lider av olika typer av kroniska besvär samt undernäring.

Oregistrerade flyktingar och migranter står utanför hälsovårdssystemet.

Rätten till utbildning

Kirgizistan har nio års obligatorisk skolgång och ytterligare tre frivilliga år vid ett gymnasium. Båda är tänkta att vara avgiftsfria, men det förekommer stora brister i den statliga finansieringen, vilket ofta resulterat i att föräldrar tvingas betala betungande administrationsavgifter för att ge sina barn utbildning. Bättre bemedlade föräldrar sänder sina barn till privata skolor. Trots att konstitutionen garanterar rätten till undervisning på minoritetsspråk fortsätter regeringen att omvandla uzbekisk-språkiga skolor till kirgizisk-språkiga. Det har även rapporterats om att antalet etniskt uzbekiska barn som går klart skolan minskat.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Kirgizistan är ett fattigt land där stora delar av befolkningen lever under svåra förhållanden, inte minst på landsbygden. År 2016 uppgavs cirka 30 procent av befolkningen leva under fattigdomsgränsen. Det förekommer uppgifter om att vissa etniska minoriteter (bland annat uzbeker, uigurer och dunganer) har en lägre levnadsstandard än majoritetsbefolkningen.

Enligt UNDP:s index för mänsklig utveckling (HDI) för 2015 rankas landet på plats 120 av 188 länder.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINIERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Konstitutionen och lagar förbjuder diskriminering på grund av kön, men regeringen har inte gjort tillräckligt för att förhindra diskriminering. Kvinnor är underrepresenterade på samtliga nivåer inom politiken. Enligt World Economic Forums (WEF) Gender Gap Index rapport 2015 består parlamentet till 23 procent av kvinnor.

Sett till utbildningsnivån, är kvinnor generellt sett välutbildade men erhåller trots detta sällan högre poster inom arbetslivet. Värt att notera är skillnaden i livskvalitet för kvinnor som lever på landsbygden jämför med i städerna. Kvinnors hälsa är generellt sett sämre på landsbygden, där också deras utbildningsmöjligheter är mer begränsade och kvinnor i lägre grad arbetar utanför hemmet.

Sexuella trakasserier är vanligt förekommande men anmäls och rapporteras sällan.

Kvinnomisshandel och våld i hemmet är ett utbrett och växande problem. Endast en liten del av denna typ av brott rapporteras. Traditionella familjevärderingar, ekonomiskt beroende, socialt stigma och rädsla för ökat våld hindrar kvinnor från att söka hjälp samtidigt som myndigheterna saknar vilja och förmåga att motverka våldet och erbjuda adekvat hjälp och stöd åt offren.

Brudkidnappning och brudköp förekommer, trots att det är förbjudet enligt lag. Vidare är andelen oregistrerade äktenskap hög. Oregistrerade äktenskap ökar kvinnors sårbarhet då de görs ekonomiskt såväl som socialt beroende av makens familj. Våld i relationen svärmor/svärdotter förekommer.

Delvis som ett resultat av oregistrerade äktenskap förekommer även månggifte och barnäktenskap. I november 2016 antogs dock en ny lag som gör det straffbart att arrangera eller genomföra religiösa äktenskap - så kallade oregistrerade äktenskap - med personer som är under 18 år.

Barnets rättigheter

Det förekommer allvarliga brister i Kirgizistans tillämpning av FN:s barnkonvention. Misshandel, barnarbete och sexuell exploatering förekommer. Allvarliga brister har noterats bland de institutioner som tar hand om övergivna barn.

Olagligt barnarbete är ett utbrett problem. Detta berör framförallt tvångsarbete inom jordbruk, bland annat barnarbete på tobaks-, bomulls- och risodlingar. Staten har vidtagit åtgärder för att eliminera förekomsten av barnarbete men brister i genomförande.

Värnplikt inträder vid 18 års ålder. Det finns inga uppgifter om barnsoldater.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Etniska spänningar fortsätter att förekomma mellan uzbeker och kirgizer, framförallt i landets södra delar. Detta tar sig bland annat uttryck i diskriminering av etniska uzbeker gällande tillgången till positioner inom statsförvaltningen. Vidare har rapporterats om konfiskering av etniska uzbekers egendom och affärsverksamheter.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Förbud mot homosexualitet mellan män avskaffades 1998. Kvinnlig homosexualitet står inte omnämnt i lagen. Samkönade förhållanden går inte att registrera. Homosexualitet och vad som betecknas som andra icke-normativa könsidentiteter sanktioneras inte av samhället.

Lokala frivilligorganisationer som arbetar med hbtq-frågor har rapporterat att situationen för hbtq-personer har försämrats de senaste åren. Bland annat vittnar flera om en våg av aktioner vars syfte varit och är att blottlägga hbtq-personers identitet via sociala medier. Det förekommer även rapporter om att homosexuella utsätts för utpressning av polismän som hotar att ”avslöja” dem. I hög grad har utsattheten för hbtq-personer blivit större då frågan kommit att politiseras och ges negativ uppmärksamhet, bland annat genom debatter i parlamentet.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Kirgizistan ger individer asyl och flyktingstatus. Staten samarbetar med UNHCR och andra organisationer för att säkerställa flyktingar, asylsökandes och statslösa personers rättigheter.

UNHCR rapporterade 2016 att det i Kirgizistan fanns 512 flyktingar, varav 376 från Afghanistan.

Från Sovjetunionens upplösning finns personer som klassas som statslösa. Det finns också flyktingar som saknar officiell status. Båda dessa grupper lever under utsatta förhållanden då de saknar laglig rätt till arbete såväl som till hälsovård.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Lagen förbjuder diskriminering på grund av funktionsnedsättning, men trots detta förekommer diskriminering inom utbildningsväsendet, arbetslivet, transport och infrastruktur, i tillgången till hälsovård och inom andra tjänster. Istället för att integreras i samhället är institutionalisering vanligt förekommande.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1994. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1994 respektive år 2010.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1994. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1997.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1997. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2002.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1997. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2008.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1994. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter och det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2003.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* undertecknades 2011.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* har inte ratificerats.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* och det tillhörande protokollet ratificerades år 1996.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* signerades 1998.

Exempel på svenskt och internationellt samarbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

Sverige har inget bilateralt utvecklingssamarbete med Kirgizistan. Sverige är dock en stor givare till FN-organ som arbetar med mänskliga rättigheter och rättsstatens principer i Kirgizistan. EU ger också bistånd till Kirgizistan inom ramen för EU:s Centralasienstrategi, där stöd för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer ingår.

Sverige har rekommenderat Kirgizistan i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) att bland annat se till att anklagelser om våld, tortyr, omänsklig och förnedrande behandling gentemot hbtq-personer utreds snabbt och effektivt och att förövarna ställs inför rätta.